

A alios, qui alia ex causa sunt extenuati, ipse deinceps nominat in uerbis illis, quorū initium est, Et in febris paruis. Commune autem in omnibus, qui lacte indigent, quod cibus bonū generans succum, & qui cito per uenas distribuatur, illis est necessarius. Neque mirandum est, si lac dicimus bonum succum generare, etiam si aliquid habeat flatuosum. Nam in uniuersum, bonum succum generare dicimus, quæcunq; post coctionem ad bonum humorem transmutantur, hoc est ad sanguinem, hic enim humor est nobis amicus. Cur autem, cum dixisset, Conuenit autem tabidis, adiecit, Non, ualde multum febricitantibus, mihi uidetur dignum inuestigatione non parua. nam sufficiebat etiam sine ualde dicere. Nunquid igitur & multum febricitantibus lac exhibet: solis autem ijs, qui ualde multum febricitant, haudquaquam exhibet: an ab aliquo adiectum fuit uerbum, ualde, sicut & pleraque alia? Hæc itaque quispiam per ocium inquirat. Sciat autem hoc nunc à nobis discens, multum febricitantibus lac dandum non esse. Miror autem, quo modo in illis, in quibus lac dari iubet, ascripsit, Si nullum ex supradictis signis affuerit, cum sit à doctrina Aphoristica alienum. id enim erat ex ijs, quæ prius dixerat, cognitum, etiam hoc non adiecto, quod dandum est tabidis, & præter rationem extenuatis lac, nisi caput doleat, aut hypochondria intumuerint, aut biliosa sint deiectiones, aut tale aliquid aliud ipsis adsit. An non simpliciter, neque semper seruare breuitatem uidetur Hippocrates, sed, in quibus magnum aliquod periculum imminet, si negligentius, quod ab ipso docetur, accipiatur, in his bis terūe repetere eadem non ueretur?

65 *Quibus tumores in ulceribus apparent, non conuulluntur ualde, neque insaniunt: uerum his euanescentibus, derepente quibusdam à tergo conuulsiones & distentiones fiunt: quibusdam ante insania, uel dolor lateris acutus, uel suppuratio, uel difficultas intestinorū, si tumores sint rubicundi.*

Omnes præter naturam tumores Hippocrates œdemata, id est inflationes, nominat, sub quibus uidelicet etiam inflammationes continentur. saneque hoc ipsum nomen inflammationis anti qui omnes magis inflamminibus, etiam si sine ullo sunt tumore, adaptabant. Quod igitur dicitur, tale est: Quibus tumores ulceribus adueniunt, non admodum conuulluntur, neque insaniunt. Hoc autem indicio est, quod non nulli quidem in ipsis conuulluntur & insaniunt, sed raro hoc patiuntur, quando uidelicet magnitudinem effatu dignam uel malignitatem aliquam assumpserint. Si uero tumores derepente euanescant, conuulsiones ac distentiones, quando in partibus posterioribus, hoc est in dorso, ulcera fuerint. Quæ uero deinceps dicuntur, si in partibus anterioribus fuerint, consequi dicit. Posteriora siquidem neruosa sunt, anteriora autem uenosa atque arteriosa. Quando igitur ab ulceratis partibus humor, qui fecit tumorem, ad aliquam partem principalem se contulit: in partibus quidem neruosis posterioribus conuulsiones fiunt ac distentiones: (nam hæ sunt neruorum passiones) in anterioribus uero insania, si feratur ad caput: lateris autem dolor, si ad thoracem humor cōuertatur. Sæpius uero & hi suppurantur, si humor non dissolutus fuerit. Difficultatem uero intestinorum fore inquit, si tumores rubri fuerint & repente discedant: illam dico intestinorum difficultatem, quam sanguineam nominant, quæ est sanguinis euacuatio per intestinum absque exulceratione. Quod igitur, si uel in dorso, uel in partibus anterioribus illi oppositis contigerit aliquando tumores derepente euanescere, in tales ægri incidunt passiones, nos uidimus: non tamē ipse nobis Hippocrates manifestauit, an de his partibus solis loquatur, an simpliciter de omnibus, ita ut crura etiam & brachia hoc sermone comprehendantur. In tibia itaque non sunt in partibus anterioribus musculi in chordas ualidas desinentes. In coxa uero in partibus genu anterioribus maximam uidemus chordam, ob quam per compatiendi rationem rationabile est magis sequi conuulsionem, quam ob aliquem musculorum, qui sunt in partibus coxæ posterioribus. Sunt enim omnes carnosī. Quare uerum non uideretur id, quod uniuersaliter ab Hippocrate dicitur, quod ex partibus tantum posterioribus accidunt cōuulsiones. Videtur quidem magna ex parte id fieri, non in cruribus modo, sed etiam in brachijs, forte quoniam hæ partes omnes è directo sunt dorsalis medullæ. Nascuntur autem ab hac & membrorum extremorum, & spinalium musculorum nerui.

66 *Si in uulneribus fortibus & prauis tumor non appareat, ingens malum.*

Potest & ultimo Aphorismi uerbo, malum, adiungi ingens: potest & priori parti coniungi. Fiet enim sermo talis: Vulneribus prauis existentibus, si tumor non appareat, ingens est malum, Vel talis: Vulneribus prauis existentibus, si tumor ingens non appareat, malum. Contingit autem & uerbum, ingens, communiter dici, ac si ita dixisset: Si uulneribus prauis existentibus, tumor ingens non appareat, ingens est malum. Melior uero ex tribus sermonibus meo quidem iudicio hic est: Si uulneribus prauis existentibus, tumor non appareat, malum est ingens. Dicitur autem est & antea, quod tumor (Græce œdema) ab ipso generaliter dicitur de omnibus tumoribus præter naturam. Vulnera autem praua dici existimandum est, quæ sunt in capitibus aut finibus musculorum, & maxime neruorum. Nam in capitibus musculorum, musculis nerui inseruntur: ex finibus autem chordæ oriuntur. Sicuti igitur paulo prius damnabat omnes tumores derepente euanescentes, ita nunc illos, qui neque omnino adueniunt uulneribus prauis. Nam & in his suspicandum, ne humores ad uulnera defluentes, ad partes principaliores trāsmeent. Hoc in illis præ-

fertim fieri uulneribus est existimandum, in quibus adest quidem dolor, & propter ipsum omnino aliquid influit, sed à medicis reprimitur ualde in frigidantibus aut astringentibus medicamentis: nam, si dolor absit, neque fluxio mouetur. Maxime autem dolores patiuntur partes neruosa, quæ per medicinas calefacientes atque exiccantes curari desiderant.

67 *Molles boni: crudi uero mali.*

Hic sermo pars est antecedentis, docente Hippocrate omnes tumores, quicunque molles sunt, bonos esse: contrarios uero prauos. Proprie igitur molli opponitur durum atque renitens: Hippocrates uero crudum ipsum nominauit. Neque enim fieri potest, ut sit tumor renitens bene concoquente membri natura humores ad ipsum confluentes.

68 *Dolenti partem capitis posteriorem, in fronte recta uena incisa prodest.*

Non solum studet Hippocrates, ubi sit opus, euacuare, sed cum auersione. Auersio autem ad contraria fit, secundum longitudinem quidem supra & infra: secundum latitudinem uero hinc et inde, hoc est à dextris & à sinistris: secundum altitudinem uero ante & retro. In doloribus itaque partis capitis posterioris, cum auersione nunc euacuatio ex fronte fiet: sicuti anterioris ex occipite. Sic itaque diurnæ oculorum fluxiones sæpius sanatae sunt, ex partibus secundum occiput sanguine misso, unà cum cucurbitulae usu.

69 *Rigores incipiunt mulieribus quidem ex lumbis magis, & per dorsum ad caput: sed & uiris parte corporis posteriore magis, quam anteriore, ueluti femorum, cubiti. Sed & cutis rara: indicio autem est pilus.*

Rigores omnes incipiunt quidem cum sensibili frigore: paratiores autem non solum ad suscipiendam, sed etiam sentiendam frigiditatem, sunt dorsii partes: quare non absque ratione hinc rigores inchoant: & hi citius fiunt mulieribus, quoniam foemina est natura frigidior atque imbecillior. Recurrit autem hinc rigor incipiens, ad principium neruorum, scilicet caput, celerrime facta per spinalem medullam compassione, quoniam & ipsa, natura frigida est, sicut & cerebrum, & propter substantiae mollitiem, ut cerebrum, alterationem facile suscipit. Ex partibus autem anterioribus rigores non inchoant, quoniam calidiores habent, quam partes posteriores, temperaturam. huiusque argumentum sumit ex cutis raritate: rursusque raritatis ex pilorum multitudine. Dictum est autem à me de generatione pilorum sufficienter in commentarijs de temperaturis.

70 *A quartanis capti, non admodum à conuulsionibus capiuntur. Si uero prius capiuntur, & quartana superuenerit, liberantur.*

Quæ quidem fit ex euacuatione conuulsio, acutissima est & perniciosissima: quæ uero ex repletionem partium neruosarum. qualis in morbo comitiali, neque acutissima, neque similiter periculosa. Meminit autem Hippocrates nunc non de tali conuulsione. nam uerba, capti, & capiuntur, longitudinem temporis ostendunt. Hanc itaque conuulsionem quartana non solum prohibet fieri, uerum, si presuerit, soluit. Fit autem ab humoribus lentis ac pituitosis, qui partibus neruosis inferti sunt. Cum uero horum humorum duplex sanatio sit, excretio scilicet, & coctio: ambas habet quartana, excretionem quidem ex rigore: (hæc enim sola agitatio sufficiens est crassum excernere humorem) coctionem uero, caloris febrilis ratione, qui rigorem consequitur.

71 *Quibus cutes circumdantur arida & sicca, sine sudore moriuntur: quibus uero laxa & rara, cum sudore moriuntur.*

Morituri, qui quidem squallitas, duras & siccas habent cutes & extentas: sine sudore moriuntur: qui autem contratio modo, laxas uidelicet & molles, & raras, cum sudore moriuntur. prioribus siquidem humiditas uel omnino deest, uel cuti: alij uero & cuti inest.

72 *Qui regio morbo laborant, non multum uentosi sunt.*

Ventosos ab ipso nunc dici est existimandum illos, qui in uentre colligunt multitudinem uentiflatuosi, qui uel per ructus uel flatus excernitur, uel remanet, & extendit, quæ ibi sunt. Fit autem hoc non nunquam quidem ob debilitatem, & imbecillitatem partium ad uentrem attinentium, non nunquam uero ex pituitoso & frigido humore. Hi itaque, qui propter pituitosum humorem uentosi sunt, contrarij sunt laborantibus regio morbo, qui ex bile accidit. Quare hi nunquam ob humoris exuperantis naturam uentosi fiunt. Contingit autem ipsos ob partium imbecillitatem fieri aliquando uentosos. Quare sermoni adiecit, non admodum, perpetuitatem quidem negationi adimens, ostendens autem maiori ex parte, quod prius dixerat, fieri. Neque enim admodum inuenire contingit regio morbo laborantes, habere partium ad uentrem attinentium imbecillitatem.

A GALENI IN APHORISMOS HIPPOCRATIS
COMMENTARIUS SEXTUS.

In longis læuitatibus intestinorum, si ructus acidus fiat, qui prius non erat, signum bonum.

Læuitas intestinorum (Græce lænteria) est uelox exitus eorum, quæ comeduntur atque bibuntur: quæ talia deiciuntur, qualia fuere deuorata. Siquis uero uellet breuiorem afferre definitionem diceret esse priuationem coctionis, cum neque quo ad consistentiam, neque quo ad colorem, uel odorem, ullamque omnino qualitatem, in uentriculo facta fuerit mutatio ciborum. Tale autem nomen hæc passio sortita est, existimantibus illis, qui prius talem ei indiderunt appellationem, fieri ipsam propter intrinsecam superficiem intestinorum læuitatem, ob quam cibos, qui continentur in eis, non amplius apprehendunt, ut, cum suam seruabant sibi à natura inditam asperitatem, retinebant. In pluribus itaque alijs, qui primi nomina rebus imponere, quamuis sint collaudandi: non tamen eos in læuitate intestinorum accepto, cum ignorauerint, quod ipsius uentriculi proprium est cibos amplecti, ac se circumstringendo, certo tempore detinere, & rursus ad inferiora dimittere. Et, sicut in uelica fit urinæ stillicidium, non expectante, ut illa colligatur, sed statim tanquam mordentem aut aggrauantem expellente: sic & in uentriculo ueloces exitus. hi enim sunt communes omnium excretionum causæ: quas si illi sciuisent, qui primi hanc passionem, læuitatem intestinorum nominarunt, talem de ea opinionem abiiecissent, & uice eius, totius uentriculi atque intestinorum imbecillitatem in causa posuissent, ob quam hæ partes corporis grauata à cibis assumptis, ipsos confestim excernunt. Fieri uero potest etiam aliquando, ut à quorundam humorum mordacitate in superficie exulceratis fiat hæc passio, etsi ipsa uis non multum patiat: nam & tunc erit necessarium, ut permeantibus cibis, partes exulceratae dolorem sentiunt, atque ideo deorsum illos propellant, & à seipsis quam citissime emittant: quo in omnibus partibus facto, uelocitas exitus subsequetur, & nullum fiet initium coctionis. uerum tali intestinorum læuitati cuiusdam morsus inerit sensus. In illa uero, quæ accidit propter uentriculi atque intestinorum imbecillitatem, absque ullo doloris sensu fiunt deiectiones. Adest autem & hæc haud parua utriusque differentia. Quæ enim fit ex humorum acritudine in uentriculi atque intestinorum abrasa superficie, cessante humorum prauitate statim sanatur cibis ac potibus, qui uim adstringendi habent. Quod si longiori tempore perseueret, in alteram passionem, quæ dysenteria, id est difficultas intestinorum nominatur, transmutatur. Quæ autem potentia retentiuæ sequitur imbecillitatem, omnino quidem fit ex intemperatura, sed uel ipsorum corporum, quæ iam habitum quendam non facilem solui contraxerunt, est dispositio, uel propter humorum aliquem, qui in uentriculo atque intestinis continetur, euenit: ex quibus humoribus unus est pituita. Unde & acidus ructus, qui tali passione laborant, habent, quos Græci oxyregmias nominant, qui & sine aliqua pituita quandoque in uentriculo frigidioribus fiunt: & in quibusdam læuitatibus intestinorum, quæ ex frigiditate ortum habent. unam fiunt, sed progressu temporis cessant. Nam ab initio paruo quodam tempore cibi in uentriculo retinentur, procedente autem atque aucta passione, neque hoc tempore retinentur. In quibus igitur paruo remanent tempore, fit quoddam ueluti initium coctionis, & propter hoc non sortitur effectum. Nos uero didicimus frustrationes coctionis ex frigiditate prouenientes, ructus acidus facere. In quibus autem cibi nullum habent coctionis initium: neque ulla ab initio fit in qualitate mutatio: quare neque ructus acidus, nisi pituita, ac præsertim acida, in uentriculo abundet. Propterea Hippocrates non simpliciter dixit bonum esse signum acidus ructus in læuitatibus intestinorum, sed primum quidem, in longis, adiecit, quasi cum incipientibus, ut dictum est, sæpius unam eueniant: deinde, ubi prius non fuerint, inquit, Quæcunque enim à pituita uentriculum refrigerante fiunt læuitates intestinorum, semper cum ipsis sunt acidus ructus, ut casus quidam. Illis igitur, quæ neque incipiunt, neque ex pituita fiunt, non insunt acidus ructus. quod si aliquando fiant, significat tantum iam tempus cibum in uentriculo retineri, quod principium mutationis accipiunt, & naturam suorum operum reminisci. Hactenus mihi uideor expositoris officium satis impleuisse. Siquis autem eorum, quæ dicta sunt, uult capita omnia scientificè comprehendere: in tractatu, qui De potentijs naturalibus inscriptus est, non paucas habet de uentriculi uiribus demonstrationes: in causis autem accidentium, de omnibus, quæ uelociter excernuntur. Quoniam uero Erasistratus in secundo De uentriculo mentitus est de medicis se ætate superioribus, turbauitque & confudit intestinorum læuitatis notionem: melius mihi uisum est hæc etiam superaddere, ac primum ipsius Erasistrati uerba subscribere, quæ ita se habent: De ea, quæ læuitas intestinorum nominatur, dicendum: quam priores medici in tres partes diuiserunt, in difficultatem intestinorum, in læuitatem intestinorum, & tenesmon, id est tenionem: quidam tamen in ijs, quæ excernuntur, differentias considerantes passionis, atque dicentes, Quando sanguinolenta atque mucosa exeunt, quæ à uentriculo fuere concocta, tunc difficultatem intestinorum nominabant: si uero exeuntia cruda, mista autem sanguinolentis atque mucosis, læuitatem intestinorum uocabant: cum uero biliosa mista cum sanguinolentis atque

mucosis excernuntur, tentionem, passionem appellabant. Hæc igitur Erasistratus inquit, nescio **E** qua ductus opinione, adiiciens crudis excrementis mucosa ac sanguinolenta. Hoc enim nullus appofuit, neque eorum, qui eius ætate claruerunt medici, uelut Philotimus, Herophilus, & Eudemus, neque eorum, qui post ipsum fuerunt usque ad iuniores istos Archigenis sectatores, neque, quos ipse citat, priores medici, hoc est ipso Erasistrato seniores. Diocles liquidem in libro De curatione & causa passionis, scribit in hunc modum: Tertia fit magna ex parte ex difficultate intestinorum. uocatur autem læuitas intestinorum, ad quam sequitur deiectio humida ac spumosa, & cruda, & multa, & cita post cibum assumptum, ac potum. Praxagoras autem in secundo De assidentibus, inquit: Intestinorum læuitate laborantibus, quoniam lubricum est intestinum, ieiunum præsertim, necesse est cito ciborum fieri deiectiones. Post hæc deinceps, quod necessarium sit cito exeuntia, esse omnino cruda, Praxagoras scribit, maximam quidem passionis proprietatem in cita ponens deiectione: quod uero cibi omnino incocti permaneant, hoc unum faciēs ex ijs, quæ necessario consequuntur. Neque enim, quia omnino incocti permaneant cibi, ideo cito deijciuntur: sed, quia cito deijciuntur, idcirco nullam habent coctionem: atq; ideo nos, et alij complures medici, citam ciborum nullam habentium coctionem, deiectionem, dicimus esse læuitatem intestinorum. Ad hunc modum & alij antiqui medici de ipsa sentire uidentur. Nam in libro De passionibus Hippocratis, siue eius sit is liber, siue Polybi eius discipuli, hæc de læuitate intestinorum scripta inueniuntur: Cibi deijciuntur imputridi, humidi, absque dolore, corpus autem extenuatur. Liquet uero fuisse morem antiquum uiris istis, uocare imputrida, quæ nos incocta nominamus. In libro autem De uictu salubri, qui & ipse Hippocrati ascribitur, (licet, qui adulterinum censerent, non nulli ad Aristonem, non nulli ad Philistionem, quidam ad Pherecydem referant) scribuntur hæc uerba. Patiuntur non nulli talia. cibus eis deijcitur humidus, incoctus, non propter morbum, ueluti læuitatem intestinorum, neque aliquem ipsis affert dolorem. Hi quidem omnes Erasistrato seniores. Sed, ut diximus, mille alij, qui omnes Erasistrati ætate & postea uiguerunt, in eandem sententiam De intestinorum læuitate scripserunt. Quare nescio, qua causa ductus de priscis hominibus mentiatur, illos inquitens arbitrari in læuitatibus intestinorum sanguinolenta atque mucosa cibus incoctis commiseri.

2 *Quibus nares natura humidiores, & genitura humidior, minus integra sanitate fruuntur: quibus uero contraria, salubris degūt.*

In siccioribus secundum naturam temperaturis nulla omnino superfluitas manifesta neque sensibilis per nares effluit ex cerebro, sicuti neque per cutem sudor: sed illa, quæ à medicis difflatio occulta nominatur, superflua extenuata in modum uaporis euacuat. Humidioribus uero naturis sensibiles fiunt superfluitates & præsertim cerebri, quoniam est natura frigidius. eisdemq; genituram, hoc est semen ipsum, ait esse humidiores: sicut in siccioribus aquosa humiditate consumpta, crassus ac siccus est semen. Eos igitur, qui sunt humidiores, siue cerebro tantum, siue corpore uniuerso, non contingit salubrem uitam omnis expertem noxæ traducere, uerum continuo destillationibus ex parua occasione capiuntur, & si superfluitas eis ad inferiora per palatum descendat, partes subiectæ offenduntur, fauces, guttur, aspera arteria, pulmo, gula, uentriculus. Tussis itaque in ipsis fieri, & difficiles anhelitus, & anginas, cruditatesq; & uentris profluvia est necessarium, non nunquam uero & difficultates intestinorum, quando, quod destillat, falsius quodam modo fuerit. Dixit autem & ipse de his in libro De aquis, aere, & locis, sicuti & in libris De morbis ac passionibus.

3 *In longis difficultatibus intestinorum, cibi fastidia, malum, & cum febre peius.*

Difficultates intestinorum fiunt quidem ex humoribus acris. sunt autem intestinorum exulcerationes primum quidem in superficie abrasorum, progressu autem temporis & profundiora habentium ulcera putrilagini ut plurimum obnoxia: quo maxime tempore etiam uentriculus ipsis compatiens ad concoquendum ineptus redditur: qua offensione magis ac magis ad superiora perueniente, cum & os uentriculi afficitur, cibum fastidiunt, hoc est non appetunt. Sunt etiã, qui & ab initio nonnunquam cibum fastidiant propter ichoras fluentes ab hepate, à quibus diximus abradi intestina, præsertim cum hi amaræ bilis naturam habuerint. Nã pars eorum superfluitans, ad os uentriculi effertur. In longis uero difficultatibus intestinorum cum hic casus euenerit, mortificationem quandam ipsi iam aduenisse uentriculo compatiendi ratione significat, ex qua omnino interijt appetentia, opus ad uitam necessarium. Si uero unã cum inappetentia febris adueniat difficultati intestinorum, duorum alterum est, uel putredo aliqua circa ulcera, uel digna est fatu inflamatio: atq; ita, ut dictum est, toto iam cõpatiente uentriculo, ægri se habent exitaliter.

4 *Ulcerata circumglabra, maligna sunt.*

Quando uel pilos uideris defluentes à circumiacentibus ulceri locis, uel cutem squamulas è summa parte dimittere: scito ijs, qui ita se habent, prauos humores ad partem confluere, qui ulcus erodunt. Neq; enim, si radices quidem pilorum possunt corrumpere, loca ulcerata ad cicatricem peruenire sinent.

A 5 *Dolores, qui sunt in lateribus & pectoribus atq; alijs partibus, an multum differant, perdiscendum.*

Perdiscere oportet non modo locum dolentem, qualis nam sit, sed & magnitudinem doloris in eo, quanta sit. Hoc autem confert & ad loci patientis dignotionem, & ad præcognitionem eorum, quæ circa ægrum futura sunt, & præterea ad curationis inuentionem. Si ergo in latere magnus fuerit dolor, primum hic esse non potest, quin patiatur membrana, quæ subcingens nominatur: secundo autem non est absque periculo: deinde & maiori indiget curatione: si quidem ad clauiculam dolor pertingat, uenæ sectione: si uero ad hypochondrium, purgatione: quemadmodum ipse in libro De uictu acutorum edocuit. Sin autem mediocris fuerit dolor, & præterea non pungat, ut qui in membrana subcingente est, neq; ad clauiculam aut hypochondrium pertingat: contingit ipsum carnosæ costarum partibus patientibus fieri, atq; ideo neq; esse periculosum, neq; magno auxilio indigere. Sic et in singulis alijs partibus doloris magnitudo est consideranda: uelut si renum pars carnosæ patiatur inflammationem, dolor est grauis quemadmodum ipse inquit in Epidemijs, ita illum nominans, qui ueluti cuiusdam ponderis, loco incumbentis, inuehit sensum. Alijs uero partibus, quæ sunt in rene, patientibus: dolor sentitur acutus. Dico autem alias partes tunicam hunc obtegentem, & uentrem eius interiorem, & eas, quæ ad hunc terminantur, arterias ac uenas: ac præterea exortus meatuum urinariorum. Sic præterea se habet res etiam in hepate. Nam eius parte carnosæ inflammationem patiente, grauis fit dolor: tunica uero circumducta, uel ualis, acutus & ipsius doloris acuti quantitas maior aut minor, causæ facientis affert indicium. humor siquidem biliosus & acris dolorem auget, sicut & spiritus flatuosus non habens exitum: exoluit autem pituitosus. Non solum autem magnitudo qualitatis aliquod nobis dat doloris indicium, sed etiam quantitatis. Augetur enim cuiuslibet causæ efficientis opus, eius aucta substantia. Si igitur uniuscuiusque doloris uolens à nobis magnitudinem considerari. hunc Aphorismum scripsit Hippocrates: sufficienter ipsius usum exposuimus. Si uero non solum, quo ad magnitudinē, dolorum differentiam dicit fore considerandam, sed generalius adhuc quiddam, ac ueluti uniuersalius ostendit, consulens nobis omnes effatu dignas dolorum differentias inspicere: maiorem adhuc ex eo fructū utilitatis percipiemus. Fietq; huiusmodi sermo: Non simpliciter partium dolorem considerare oportet: neque arbitrandum eandem esse in omnibus dispositionem: ueluti si prius quidem Dion, postea uero Theon costam doluerit: nō eodem modo utrunq; se habere existimandum, sed discere oportet, nūquid multum inuicem in dolore differant, an quodam modo similes existant. Fit autem hoc ex duobus perspicuum, & ex doloris specie, & ex uehementia. Ex specie, si pungenti similis uel tendenti, uel torporem inducenti, uel grauanti, uel stimulant, uel erodenti, uel ferienti, uel continuus, uel cū intermissione, uel æqualis, uel inæqualis. Ex uehementia, quis sit maior aut minor, aduertendum: quæ paulo antea, quo ad magnitudinem, differentia in doloribus dicebatur. Consueuere siquidem medici uerbo abutentes, omne uehementius, maius nominare, quamuis non ad quantitatem, sed ad qualitatem id pertineat. febrem enim, quæ suam habet in caliditate substantiam, magnam uel paruam uel mediocrem omnes nominare non desinunt. Quare non est mirandum, si & dolorem uehementiorem, maiorē appellant. Immo uero non est admiratione dignum, si, quæ specie inuicem distant, magnū aiunt habere discrimen: ueluti dolorem, qui ponderis cuiusdam similitudinem gerit, ab eo, qui uidetur ferire, uel aliquod aliud pati ex ijs, quæ antea diximus.

6 *Renum & uesicæ uitia in senioribus difficulter sanantur.*

In senibus uix (inquit) sanantur, hoc est multo negocio ac longo tempore, quæ in renibus ac uesica sunt uitia, quoniam earum opus indefinens est, quiete autem opus est, siquid sanari debeat: & quia per ipsas euacuatur superfluitas acris, apta irritare, siue ulcus, siue inflammatio, siue aliqua alia passio in ipsis constiterit. Multo autē difficilius sanantur in senilibus corporibus uesicæ passionēs, qm̄ & omnes alijs morbi, præcipueq; longi. Tales enim & ipse superius dixit cōmorī omnes.

7 *Dolores & tumores uentris sublimes, leuiores: qui uero non sublimes, fortiores.*

Sublimes nunc intelligendi sunt, non secundum longitudinem corporis, sed profunditatem. Interstinguuntur autem hi in locis ad uentrem attinentibus, interiore abdominis membrana, peritonæo appellata, adeo ut, quicumque supra hanc fiunt, sublimes uocentur: qui uero infra, hoc est in ipsis intestinis atque uentriculo, non sublimes dicantur. Liqueat autem, quod tales recte dixit esse fortiores.

8 *Aqua inter cutem laborantibus, ulcera in corpore facta difficulter sanantur.*

Docuit ipse in libro de ulceribus, non prius ad cicatricem perducī ulcera, quam sufficienter exiccentur: hoc autem non facile fieri in ijs, quos aqua inter cutem male habet, ob humiditatis immoderantiam.

9 *Late pustulæ non admodum pruriunt.*

Sicuti tubercula omnia duplicē habēt differentiā, qm̄ quædā tendunt in acumē, & altū petunt: quædā ad maiorē extenduntur locū, nō tamen in altū attollunt: sic & pustulæ nō nullæ sublimes, non nullæ

nō nullę late fiūt. Sublimiores aut pustulę atq; tubercula à calidiore humore generātur, humilio- **E**
res aut à frigidiore. Quare ob duplicem causam late pustulę non admodum pruriunt. Diffiantur
enim in latitudinem extenta, & facientem ipsas humorem minus acrem habent.

10 *Caput dolenti, & circumdolenti, pus uel aqua uel sanguis effluens per nares aut os aut aures, morbum soluit.*

Plura & alia sic ostensus est Hippocrates dicere: in quibus nisi quis animum aduerterit, uidebi-
tur, quod ab ipso dicitur, solum ad curationē passionis proficere, aliud uero nihil. Verum ipse nō
hoc tantum dicit, sed simpliciter, quod pus uel aqua effluens per nares uel aures, morbum soluit.
Quod si utiq; conuertens dixisset, quemadmodum ego nunc, sermo foret irreprehensibilis: Quā-
do uel propter inflammationem, uel humorum crudorum multitudinem in capite acruatorū fie-
ri dolorem contigerit, tunc inflammatione suppurata, aut humore excreto, solutio fit morbi. Si ue-
rò propter spiritum flatuosum, aut sanguinis multitudinē, aut bilem mordacē, aut omnino ex in-
temperatura, dolor acciderit, per alia sanabitur.

11 *Melancholicis & renum uitio laborantibus hæmorrhoides superuenientes, bonum.*

Non solū ratione euacuationis hæmorrhoides sanāt huiuscemodi passionēs, sed & ipsa qualita-
te humoris euacuati. Hæ etem sanguinē crassum consueuerūt euacuare, humore plenū melācho- **F**
lico, talē habēte in sanguine cōsistentiā, qualis est in uinis fæx: quare nihil mirū, si melancholię &
renū passionibus conferūt hæmorrhoides, ut quæ humorē faci similē euacuare natura aptæ sint.

12 *A diurnis sanato hæmorrhoidibus, si una non seruatur, periculum est aquam inter cutem uel tabem aduenire.*

Hæmorrhoidas fieri impossibile absq; hoc, quod propter multitudinem & crassitiem sangui-
nis ora quarundam uenarū aperiantur, hepate ad ipsas reponente fæculentū sanguinem & melā-
cholicum. Siquis igitur ei hoc intercludat iter, simul duritiem in hepate facit, simul multitudine
grauans ac crassitiē, calorem, in ipso natiuum extinguit, cum tale quid accidat, quale in flammis
exterioribus, in quibus multa ligna superingesta suffocant ignem atq; extinguunt. Si igitur à na-
tuo calore generatur sanguis, perspicuū est, quod ipso extincto non generabitur amplius. Aqua
uero inter cutem fit, cum sanguinis generatio frustratur. Quod si aliquando possit hepar propel-
lere multitudinem ad uenas pulmonis, hīc uase aliquo rupto tabidi fiunt. Non frustra igitur con-
sultit unam saltem seruare hæmorrhoidem, ut per hanc euacuetur fæculenta ac uitiosa materia he-
patis, præsertim in quibus solita est tempore longo per tales uenas excerni.

13 *A singultu habitum sternutatio superueniens liberat.*

Auctor est ipse, sicuti conuulsionem, ita & singultum, uel ex inanitione, uel plenitudine fieri.
Quando igitur à plenitudine fit (maxima autem ex parte ita fit) uiolento opus est motu, ut uelu-
ti concussæ ipsum efficientes humiditates diffrentur atq; euacuentur. hoc autem facit sternutatio.
Eos uero, qui ex inanitione fiunt (qui sunt rariores) non sanat sternutatio. Quod uero ex pleni-
tudine singultus iugiter fiat, indicant pueri crebro singultientes, cum sunt repleti. Algor autem et
frigiditas omnis, eo quod omnia neruosa corpora efficiunt ad difflandum difficilia, sunt causa, ut
hæc repleantur, atq; ideo in ipsis singultiant. **G**

14 *Ab aqua inter cutem habito, si aqua è uenis in uentrem defluerit, soluitur morbus.*

Vnum & hoc exemplum est earum, quæ sponte fiunt & utiliter, euacuationum: Spontaneum
aut dicimus, non, quod sine causa fit, sed quod nostra causa nō fit. Quando enim data à nobis me-
dicina aquam trahente, talis fiat euacuatio: non amplius hanc spontaneam nominamus.

15 *A longo alui profluuio habito, spontaneus uomitus superueniens, morbum soluit.*

Et hoc pariter exemplum est eorum, quæ recte fiunt à natura, quod medicum imitari oportet. **H**
Utilitas uero prouenit retractionis ratione.

16 *A morbo laterali uel pulmonia habito, alui profluuium adueniens, malum.*

Cum partes aliquæ patiuntur, non simpliciter alię cōpati sunt natura aptę, sed cum forti passio-
ne detinentur. Secundum hoc igitur, & hepate fortiter patiente, singultus superuenit, compatiē-
te stomacho: tussis autem & difficilis anhelitus compatiētibus ijs, quæ respirationi obseruiunt,
instrumentis. Sic & his ipsis pessime affectis hepar compatitur. & hoc ipsum manifeste ostendit
Hippocrates, cum non simpliciter dixerit, In morbo laterali uel pulmonia aluum turbatā esse ma-
lum signum, sed adiecerit, habito, ac si dixisset detēto atq; uexato homini à talib. passionibus pro-
fluuiū alui superueniēs, malum esse signum. quoniam ita se habentibus profluuium alui solet ad-
uenire, cum nō bene possit amplius hepar ad se trahere alimentum, neq; conuertere in sanguinē,
& quandoq; uētriculus alimentū corrūpat. In mediocri autem morbo laterali atq; pulmonia pro-
fluuiū alui superueniens potest interdum prodesse, ratione euacuationis, et magis cum signa co-
ctionis apparuerint inesse passionibus, neq; adest timor, sed morbus est citra periculum. Commu-
niter autem & in his & in omnibus alijs quæcunq; eodem modo dicuntur, illud meminisse oportet,
quod ob nullum aliud extemporaneum & manifestum, casus superuenerit, ueluti & nūc alui
profluuium

A profluuiū non ex cibo aut potu aliquo, sed morbi ratione contingat. Nam, si alia ex causa, & nō ui morbi fiat, non potest eius morem significare: siquidē oportet signum secundum aliquid ei, quod ab ipso ostenditur, connecti.

17 *Lippientem alui profluuiū corripit, bonum.*

Non ut signum, hoc, lippientibus bonum ab eo dictum est, sed ut causa, quia humorum abundantia simul euacuatur, atq; ad inferiora retrahitur. Est autē & hoc apud ipsum exemplum unum eorum, quæ sponte & utiliter euacuantur, quod medicum imitari oportet, & proculdubio sic etiam omnes faciunt, in lippitudinibus aluum & clysteribus & purgationibus subducentes.

18 *Vesica discissa, aut cerebro, aut corde, aut septo, aut aliquo ex tenuioribus intestinis, aut uentriculo, aut iecore, letale est.*

B Hoc uerbū letale, Hippocrates sæpe in alijs libris, & in hoc etiam protulit de ijs, qui ex necessitate sunt morituri, sæpe etiam de ijs, qui magna ex parte. Quare nunc quoq; manifestum non est, nunquid omnino securam mortem discissis his partibus uelit ostendere, an in quibusdam raro hominem seruari contingat: Quod igitur cor uulneratum mortem afferat necessario, unum ex ijs est, quæ in confesso habentur: non tamen in alijs æque recipitur uulnus quodcunq; mortem afferre inuitabilem, sed illud quod magnum est, atq; profundum, quod rationale est a uerbo discissa, significari: ut tota uesicæ tunica diuisa usq; ad interius spacium intelligatur: atq; in singulis alijs eodem modo. Siquidem in uesica confessum est tale uulnus non coalescere, sicut & in parte septi neruosa, & in tenuibus intestinis: in uentriculo autem dubitatur. nam quosdam in eo uulneratos dicunt aliquando, sed raro, fuisse sanatos. Hepatis autem non solum profundum uulnus in fibris eius factum, sed etiam fibram abscissam aiunt fuisse sanatam. Neq; nos latet, quod in libro De uulneribus exitalibus, quædam ex ijs eius libri auctor conatur sanare. Quod uero partes ipsæ diuisæ agglutinari non possint, in corde quidem ac septo transuerso ex iugi eorum motu contingit: in uesica aut, quia neruosa est ac tenuis & exanguis: nam eius collum uidemus quotidie sanari, cum lapis extrahitur, quoniam carnosum est. Hepar uero uulnera habet plurimo manantia sanguine: atq; idcirco prius moriuntur, qui ita sunt uulnerati, quam uulnera agglutinari possint: hoc autem ita dixi uolens intelligi etiam uenam esse dissectam. Ob hoc ipsum igitur, qui uulnera in summa eius parte consistentia aiunt sanari, & fibras hepatis abstulisse, ueritati consentanea nequaquā dicere uidentur. Cerebrum autem uulneratum sæpe sanatum uidimus, semelq; in Smyrna Ioniæ, uiuente adhuc præceptore Pelope, è uulnere effatu digno. Hoc itaq; rarissimum est. Verum autem **C** est, quod magna uulnera, quæ consueuit Hippocrates nominare discissiones, afferunt mortem, fatenturq; omnes uulnera cerebri, quæ usq; ad aliquem eius uentriculum penetrant, afferre mortem. Tenuium autem intestinorum natura, & uentriculi magis, nō parū participant carnosæ substantiæ: & ideo in summa parte uulnerata sæpius agglutinantur: Tota autem discissa usq; ad eorum cauitatem, rarissime. Hoc autem non tam propter eorum substantiam mihi uidetur accidere, quam quod non possumus æque intrinsecus, sicut extrinsecus, medicamentū uulneribus imponere. Quapropter is, qui librum de uulneribus perniciosis conscripsit, siue Hippocrates fuerit, siue quis alius, sanare uentriculum per potiones conatur.

19 *Cum discissum fuerit os, aut chartilago, uel neruus, aut genæ particula tenuis, uel præputium, neq; augetur, neq; coalescit.*

D Augeri uocat talem aliquam generari substantiam, qualis est abscissa, sicut in cauis ulceribus uidetur caro germinare: coalescere autem, quando discissi corporis labra agglutinantur. Quod igitur neque chartilago, neque os generentur, est in confesso. An uero agglutinētur, non nulli dubitant. Inquiunt enim perspicue uideri ossa perfracta agglutinari. Sed aberrant, & doceri possunt in brutis, quorum pars aliqua fracta contraxit callum. Hæc enim seu uiua, seu mortua, si quis uelit inspicere dissecando, uidebit manifeste à callo, ueluti uinculo quodam circumducto, partes ossium discissas esse constrictas: quas si abraferint, fracturæ profundum uidebunt non agglutinatum. Sic igitur de ijs, quæ dicta sunt, ambigunt, nonnulli augeri dicentes, non tamen coalescere: quidam uero etiam coalescere, sed raro. augeri igitur illa desiderāt, quæ per exesum sunt ulcerata: & nullum uidi taliter affectum, cui non increuerit caro: Agglutinari autem illa, quæ diuisa sunt, & non discissa. Hæc enim inuicem differunt, cum discissa diuisionem habeant usque ad finem peruenientem: quæ nunc Hippocrates inquit non coalescere, non ob id tantum, quod neruosa sunt atque tenuia, sed quoniam etiam, ex eo, quod talem habent naturam, labra uulneris non sunt parum à se inuicem distantia.

20 *Si in uentrem sanguis præter naturam effunditur, necesse est suppurari.*

Quidam sine articulo, uentrem scribunt, uolentes omnem significari cauitatem, quibus astipulatur, quod præter naturam adijcitur: per quam adiectionem tale quiddā ostendit Hippocrates: Si unq; sanguis à propria cauitate in aliam quancunq; cauitatē peruenerit: ut sanguis permanear, est omnino impossibile. Sic igitur & in inflammationibus, & illis, quas Græci ecchymoses nomināt, fieri uidetur. In inflammationibus quidē, per minimas partes disperso sanguine ad eas, quæ sunt in musculis, cauitates, quas sola ratione contemplamur: in ecchymosis autem in spacia effuso, quæ

quæ uasis circumfiacent. Suppurari autem non est recte dictum, cum nomen sit unius mutationis **E** in sanguine factæ, quare non nulli ipsum ad generalius transferunt, hoc est ad corrumpi, id ab ipso dicentes significari. Sic enim fieri uidemus, non permanere sanguinem, cum à suo loco exciderit, sed aliquando suppurari, aliquando nigrescere, aliquando in grumos uerti, præsertim quando in magnam cauitatem exciderit præter naturam.

21 *In insanientibus si uarices uel hæmorrhoides superuenerint, insanie solutio.*

Hic insaniam illam, quæ proprie melancholia dicitur, uocat, non illum, qui fit ex bile, furorem. sunt autem uarices uenæ latiores in coxis & cruribus: quæ ex crasso & melancholico sanguine contingunt, adeo ut pellente natura ad partes ignobiliores eos, qui insaniam efficiunt, humores, præsertim cum melancholici fuerint ac crassi, dictarum passionum generatio sequatur, & insanie solutio.

22 *Quæcunq; rupta ex dorso ad cubitum descendunt, uenæ sectio soluit.*

Melius quidam scribunt: Quicunq; dolores, nam ruptum ipsum descendere, unum est impossibile: siquidem diuisa ac rupta musculi parte carnosæ fit ruptum. Videtur itaq; non nunquam **F** manifeste admodum collectus in loco ruptionis sanguis: & discussione sanatur. Reliqui uero, qui sunt in dorso dolores, ex defluente humore generantur, interdum solo, sed magna ex parte crasso ac flatuoso spiritui associato: quem excipere oportet atq; euacuare per uenæ in cubito existentis sectionem, quando huc apparet fluens. Est enim eius præceptum, secundum quod humores repunt, facere euacuationes. Idemq; significant uerba hæc, Eò ducendum est, quò repunt, per loca opportuna. Si aut de ruptis sermo est scriptus ab eo: eos, qui fiunt compatiendi ratione, dolores intelligendum est dici ab ipso descendere ad cubitos, non ipsam carnosæ partis diuisionem. Nam fieri potest, ut & talibus uenæ sectio utilis sit, communi euacuationis ratione.

23 *Si timor atq; mœstitia longo tempore perseverent, melancholicum tale est.*

Si quis non ex causa manifesta metuat, aut mæstus sit, melancholici casus manifeste sunt, etiam si non diu præcesserint. Quòd si propter causam manifestam incipientes, diu postea perseverent, non te lateant melancholiã significare. Nam & plures uisi sunt furore corripi, qui ab excandescencia, uel ira, uel mœstitia principium habuit, ipso scilicet corpore tempore illo prompte se habente ad incidendum in tales passionem.

24 *Si quod intestinorum gracilium discindatur, non coalescit,*

Hoc & in Aphorismo paulo antea dicto mōstrauit, cuius initium, Vesica discissa, uel cerebro. Nescio igitur, quo pacto nunc frustra fuerit ascriptus. Idem autem uidimus et in pluribus alijs Aphorismis: quos melius fuerit eximere. **G**

25 *Erysipelas ab exterioribus uerti ad interiora, non est bonum: ab interioribus autem ad exteriora, bonum.*

Non solum erysipelas, sed aliud quodcunque, quod ex profundis & principalioribus partibus transfertur ad cutem, bonum esse signum ac causam debemus existimare: Contra uero, si ad interiora & profunda transmutetur, malum. Sed & alia multa uidetur dixisse Hippocrates, quædam ueluti exempla sermonum uniuersalium, à quibus eius, quod solet euenire, experientiam possumus habere manifestiorem. Talia etenim exempla oportet esse.

26 *Qui in febribus ardentibus tremores fiunt, delirio soluantur.*

Utrum Hippocrates tales sermones scripserit, ut exempla magis generalium, atque uniuersalium sermonum, an alij interposuerint, ceteris inquirendum relinquentes, illud tantum in ipsis obseruabimus, quod & antea dictum est, & nunc in febre ardente dicitur. Quæ enim hanc febrem **H** efficiunt causæ, in uenoso genere existentes: quando ad neruos transferuntur, primum tremores faciunt: compatiente uero principio, etiam deliria. Sicuti igitur in febre ardente translatio, sic & in omni alia febre potest fieri: & omnino ex arterijs & uenis ad neruos transfluxus humorum notiorum, sicuti rursus ex neruis ad has. Improperie igitur dictum est febrem ardentem à delirio solui. Hæc enim solet Hippocrates dicere quibusdam superuentionia, eorum soluere consistentiam, quæcunq; prorsus hominem liberant, non quæ alteram generant passionem, quæ nihilo minus, quam prima, sit periculosa.

27 *Quicunq; suppurati, aut aquã inter cutem patientes uruntur, aut secantur: si pus aut aqua uniuersim effluxerit, omnes moriuntur.*

Suppuratos præcipue consueuit nominare, qui pus habent in spacio inter thoracem atque pulmonem: quos quo modo urere oporteat, dixit in libro De passionibus, cuius initium, Pulmonis arteriæ. Quidam hunc librum inscribunt de suppuratis. Vitione igitur indigent, qui plurimum habent pus, adeo ut desperent per spuitiones posse expurgari. Hos uero ipsos & difficultas anhelitus uehementer infestat ex loci angustia: quæ etiã nos cogit, ut eos uramus. In ijs autem qui aquã inter cutem patiuntur, illæ, quæ à Græcis paracenteses, id est punctiones, nominant, magis, quã ultio **N** nes,